

*Diverzifikacija dejavnosti na kmetijskem
gospodarstvu in verige vrednosti –
koncept in izzivi*

Luka Juvančič

SHERPA, VDS SVARUN

Delavnica: Alternative izboljšanja dohodka kmetijskih gospodarstev in krepitev verig vrednosti

Ljubljana, 10/09/2021

1. Splošno o diverzifikaciji
dohodkov na kmetiji;
dopolnilne dejavnosti in drugo

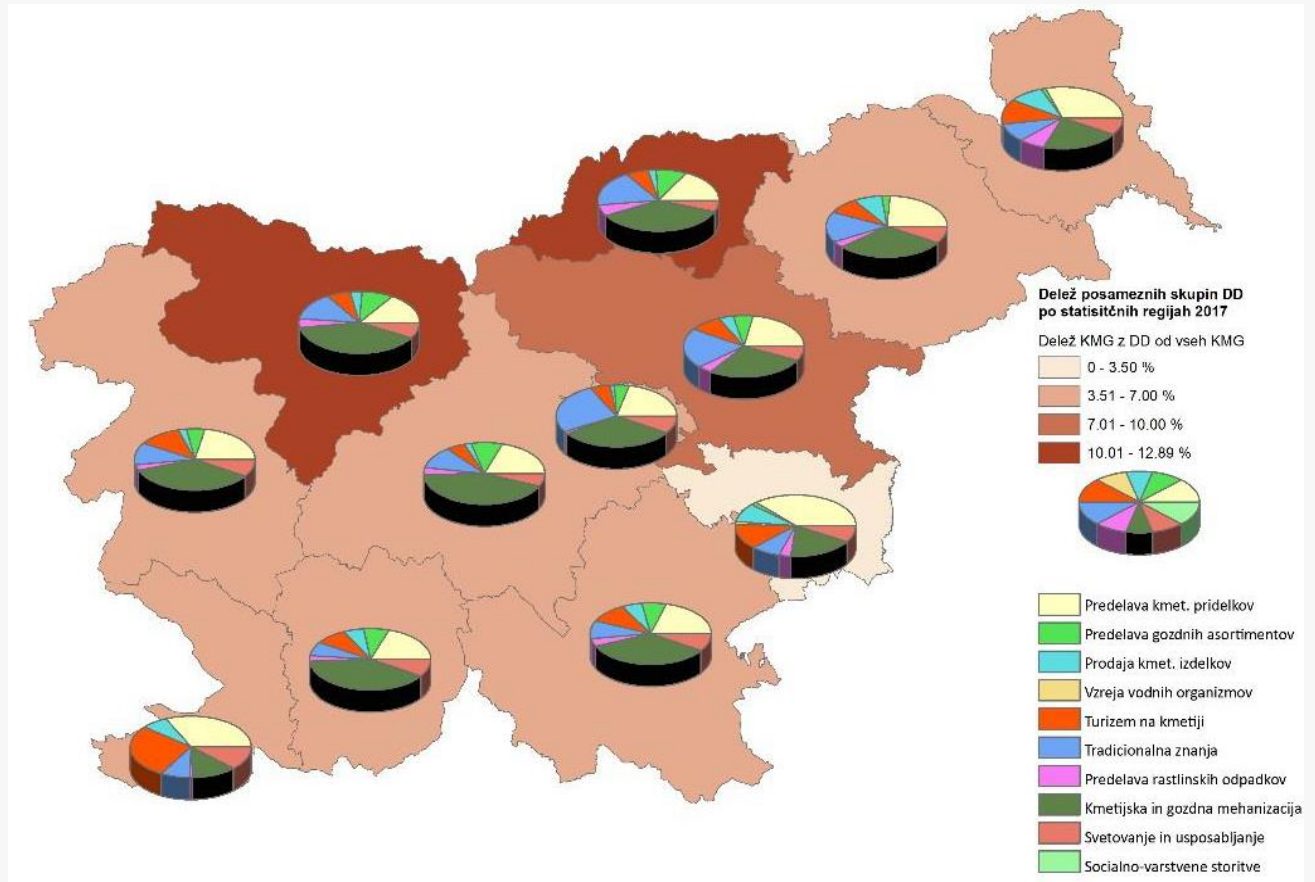
Zvišajmo dohodek kmetijskega gospodinjstva - diverzifikacija

- *Diverzifikacija (def.): razširitev podjetniške rabe resursov kmetijskega gospodarstva v komercialne namene*
- Razvoj novih aktivnosti, ki generirajo dohodek kmetijskega gospodarstva in/ali omogočajo boljšo izrabo proizvodnih zmogljivosti kmetije (delo, zemljišča, zgradbe, oprema, znanje/tradicija, znamenitosti)
 - **Ekonomska razlaga: ekonomija povezanosti (ang.: economies of scope)**
- Korak naprej od konvencionalne kmetijske proizvodnje, navadno vključuje
 - **razširitev osnovne dejavnosti (dodajanje vrednosti!), ALI**
 - **usmeritev v novo (lahko tudi nekmetijsko) dejavnost**
- Razširitev gospodarskih dejavnosti na kmetiji je najpogosteje povezana s prevzemom INOVACIJE (tehnološke, trženjske)

Diverzifikacija = dopolnilna dejavnost na kmetiji?

- Formalno gledano dopolnilne dejavnosti obsegajo nabor dejavnosti, opredeljen v krovni uredbi
 - Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji 57/15 in 36/18
 - dejavnosti, našteje v krovni uredbi, lahko KG opravljajo kot:
 - fizične osebe (kmetije, s.p.) registracija dopolnilne dejavnosti, ugodnejši davčni status, vendar omejitve!
 - gospodarske družbe (d.o.o., d.n.o., z.o.o., d.d., ...)
- Druge oblike pridobivanja dohodkov na kmetijskem gospodarstvu (diverzifikacija)
 - Registracija v skladu z veljavno zakonodajo o gospodarskih družbah
- V okviru tega dogodka obravnavamo...
 - dopolnilne dejavnosti **in** druge pravne vrste podjetniške rabe resursov KMG, ne glede na pravno obliko (s.p., d.o.o., drugo)
 - **Nove možnosti/priložnosti diverzifikacije na KMG, potencial in pogoji rasti, vloga povezovanja**

Razširjenost DD na KMG v Sloveniji (I)

Razširjenost DD na KMG v Sloveniji (II)

parameter	2015	2016	2017
število KMG z DD	4852	4223	4491
povprečna velikost KMG z DD		13,98	14,31
število DD	15.358	15.693	17.298
povprečno število DD na KMG	3,17	3,72	3,85

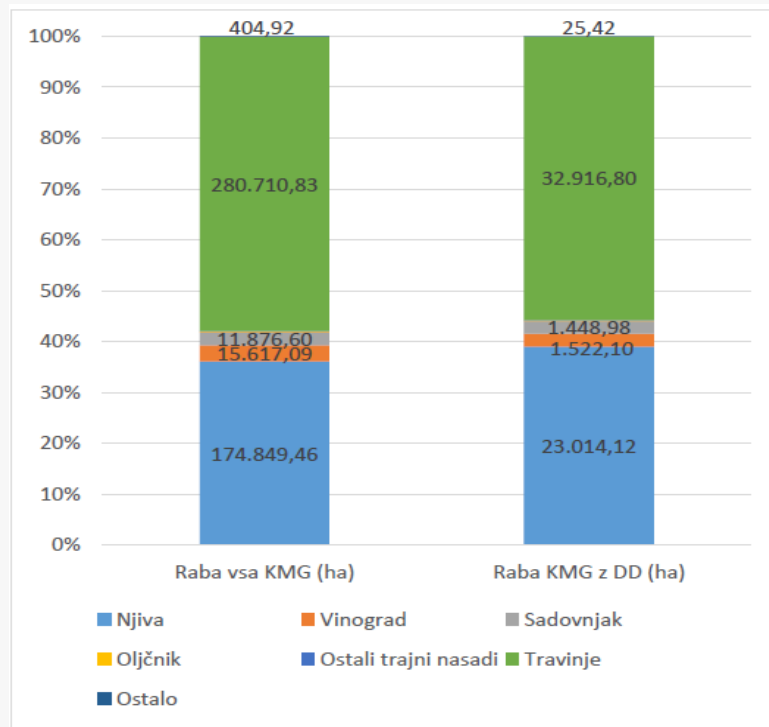
Vir: Udovč in sod., 2018

- Poleg kmetij z DD so tu še številne KMG, ki poleg primarne kmetijske dejavnosti opravljajo druge pridobitne dejavnosti tudi v drugih pravnih oblikah
 - Fizične osebe (s.p.) ali gospodarske družbe; različne oblike primerne za različne situacije!
 - Na naslovu KMG sme biti za določeno dejavnost biti registrirana le ena pravna oblika (dopolnilna dejavnost ALI s.p. ALI gosp. družba)

Dinamika razvoja posameznih DD (2004-2015)

DD (po šifrantu MKGP, stara Uredba)	2004	2008	2011	2014	2015
Predelava kmetijskih pridelkov, medu in čebeljih izdelkov, zelišč, gozdnih sadežev, gob in gozdnih sortimentov.	429	639	1.537	3.603	4481
Prodaja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji.	7	49	177	521	620
Turizem na kmetiji.	446	790	1359	1904	2104
Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji.	127	312	576	1065	1186
pridobivanje in prodaja energije iz obnovljivih virov.	26	75	247	609	644
Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo, opremo, orodji in živalmi.	860	1963	2878	4268	4788
Izobraževanje na kmetijah, povezano s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetiji.	20	82	263	592	703
Zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi.	6	9	14	18	17
Ribogojstvo in predelava sladkovodnih rib.	0	12	20	24	28
Aranžiranje ter izdelava vencev, šopkov ipd. iz lastnega cvetja.	0	13	37	53	57
Kmetijske dejavnosti, ki se v prehodnem obdobju lahko prijavijo kot DD na kmetiji.	294	772	770	787	730
skupaj	2215	4716	7878	13.444	15.358

So kmetije z DD kaj drugačne od ostalih?

...po strukturi
rabe kmetijskih
površin?

niti ne...

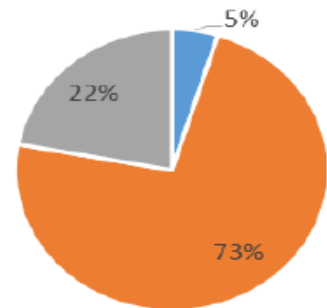
So kmetije z DD kaj drugačne od ostalih?

...več kmetij z DD v območjih z z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost?

tudi ne...

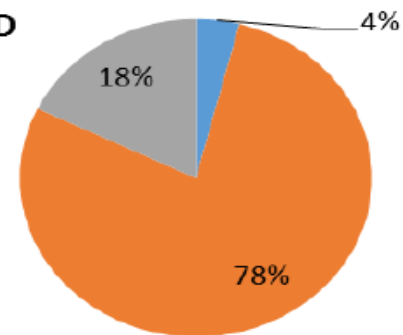

Vsa KMG

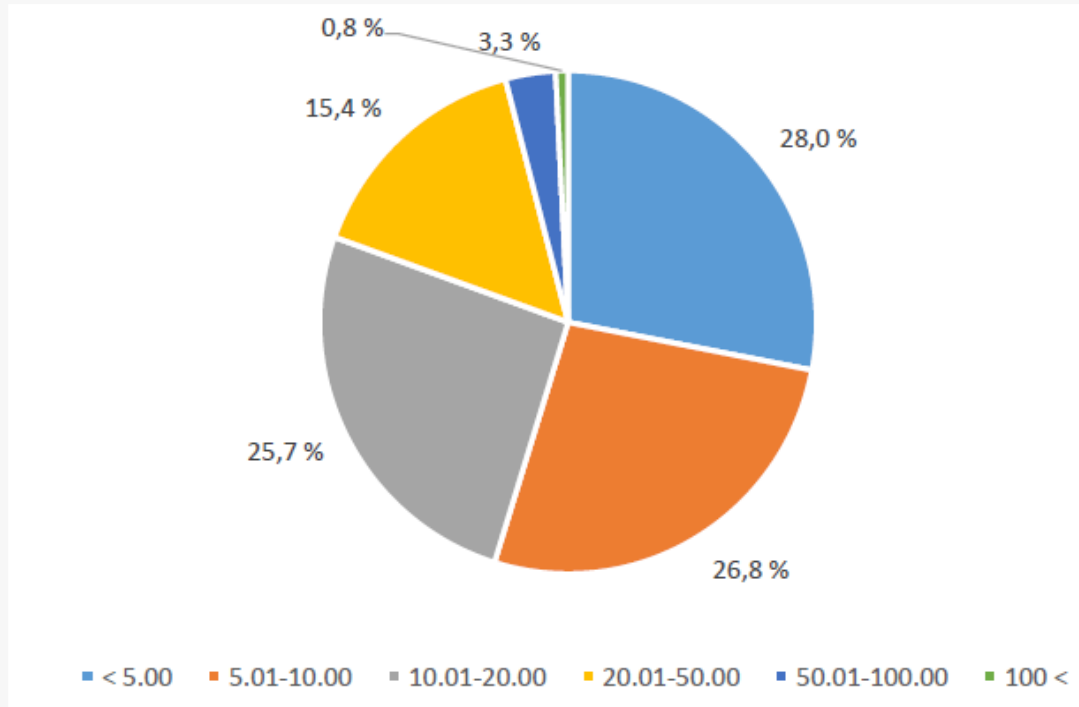
■ DO ■ HGO ■ PO

KMG z DD

■ DO ■ HGO ■ PO

So kmetije z DD kaj drugačne od ostalih?

...kmetije z DD so v splošnem večje (povprečna velikost je 14,25 ha)

... vendar velike razlike po tipih DD, tudi po regijah!

So kmetije z DD kaj drugačne od ostalih?

- ...nosilci/nosilke KMG z DD so v splošnem mlajši od ostalih KMG
- delež žensk / nosilk KMG z DD je znatno višji

parameter	število nosilcev KMG 2016	povprečna starost 2016	število nosilcev KMG 2017	povprečna starost 2017
nosilci KMG z DD M	3418	50,75	3623	50,73
nosilke KMG z DD Ž	805	52,71	868	52,82
skupaj nosilci KMG z DD	4223	51,13	4491	51,13
delež žensk (%)	19,06		19,33	

Parameter	število nosilcev DD 2016	povprečna starost 2016	število nosilcev DD 2017	povprečna starost 2017
nosilci DD M	3274	47,37	3479	47,74
nosilke DD Ž	1005	49,84	1075	50,16
skupaj nosilci DD	4279	47,95	4554	48,31
delež žensk (%)	23,49		23,61	

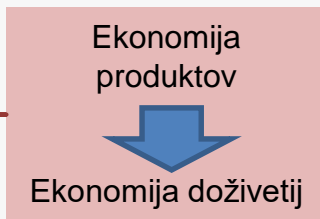

2. Razlogi za razširitev
gospodarskih dejavnosti na
kmetiji, pričakovane koristi

Dejavniki, ki vplivajo na razvoj dopolnilnih dejavnosti

Rastoč interes za dodatne dohodkovne vire na kmetiji je posledica več dejavnikov:

- **Primerjalno nizki in nestabilni dohodki + omejene možnosti zaposlitve v primarni kmetijski dejavnosti**
- **Priložnosti, izhajajoče iz spremenjenih potrošnih navad**
 - Rastoč standard prebivalstva, spremembe življenjskega sloga
 - Demografske in družbene spremembe
 - Lokalna hrana, neposreden stik, zgodba
- **Nove tehnološke možnosti (in družbena zaželenost) vključevanja biomase v nove verige vrednosti**
 - Kaskadna raba, zapiranje snovnih in energetskih zank (krožno BG)
- **Negativni učinki poseganja države v kmetijstvo**

Dopolnilne dejavnosti – pričakovane koristi

- **Učinkovitejša izraba resursov (delo, zgradbe, oprema), unovčitev obstoječega znanja/tradicije**
- **Krepitev dohodkovnega in zaposlitvenega potenciala kmetije, zmanjšanje negotovosti in tveganj**
 - zmanjšanje potreb po zaposlitvi izven kmetije
 - manjša odvisnost od (pogostih in izrazitih) cenovnih nihanj na kmetijskih trgih
 - večja razpršenost dohodkovnih virov – manjša likvidnostna tveganja
- **Pogostejši in intenzivnejši stik s kupci → boljše zaznavanje potreb trga, novih tržnih priložnosti**
 - boljše izhodišče za nadaljnjo rast kmetijskega gospodarstva
- **Odločitev za dopolnilno dejavnost pogosto v skladu z osebnimi cilji, življenjskim slogom, vrednotami**
 - osebno zadovoljstvo, občutek izpolnjenosti

Dopolnilne dejavnosti – učinki in odziv lokalne skupnosti, širši učinki

➤ **Demonstracijski učinki**

- posnemanje uspešnih modelov in/ali interes za povezovanje/zaposlitev
- ! možen tudi negativen odziv lokalne skupnosti (kritiziranje, bojkot, oviranje)

➤ **Večja inovativnost dopolnilne dejavnosti – več potencialnih ovir**

- Rastoči nakupni trgi – potencial in hitrost rasti?
- ne-sprejemanje ‘novotarij’ s strani članov lokalne skupnosti
- večje administrativne ovire in tveganja

➤ **Rast potencialov za medsebojno povezovanje ponudbe kmetijskih gospodarstev**

- krepitev socialnega kapitala in lokalnega gospodarstva
- večja raznolikost gospodarskih dejavnosti: multiplikacijski učinki, stabilnejša rast

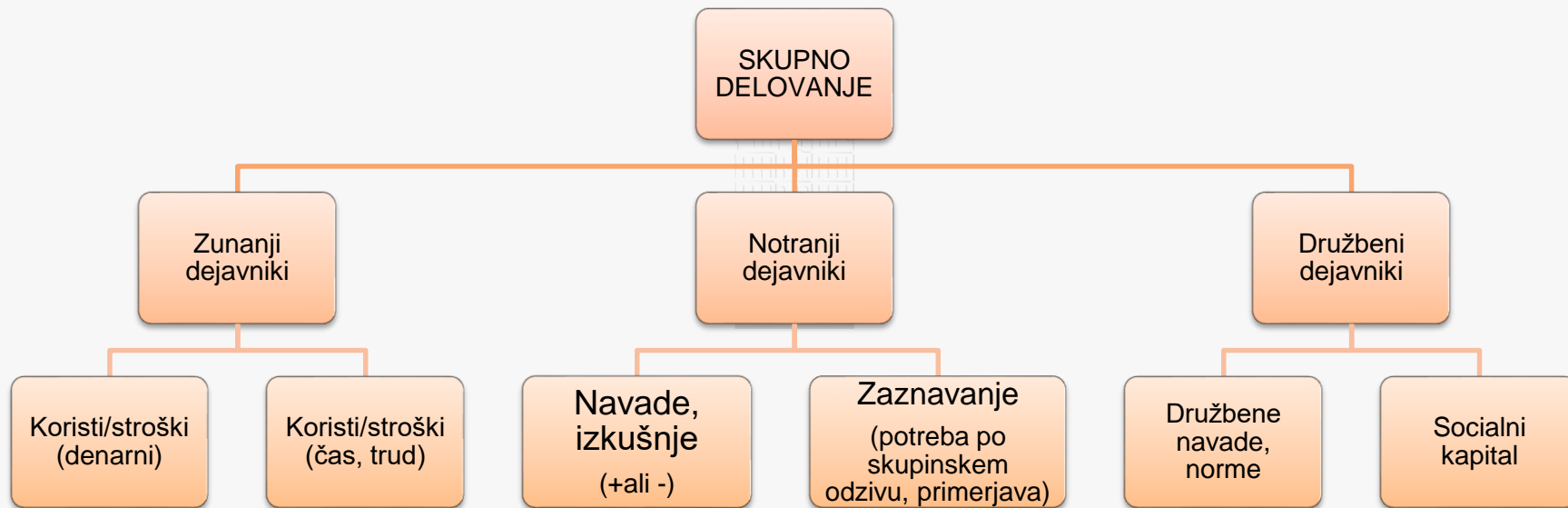
➤ **Višji standard, boljša kakovost življenja, atraktivnost območja**

- ! Možni tudi negativni ‘stranski’ učinki (podražitev zemljišč in nepremičnin otežujejo vračanje mladih - primeri: Trenta, Bohinj, Kras...)

3) Diverzifikacija
kmetijskih
gospodarstev in
povezovanje

Dejavniki, ki vplivajo na pripravljenost za skupno delovanje (OECD, 2013)

Skupno delovanje – različni pristopi

➤ Sodelovanje

- ‚od spodaj navzgor‘ (angl. bottom-up); posameznik s posameznikom, ‚lokalni heroji‘
- Vodeni s strani skupnosti (angl. community-led); povezovanje posameznikov, podjetij in institucij na lokalni ravni (primer: LAS)

➤ Usklajevanje

- ‚od zgoraj navzdol‘ (angl. top-down), vodilna institucija (‚agencija‘); (primer: RRA – regionalne razvojne agencije)
- Pogostejši pristop, vsaj v začetni fazi (strokovna izhodišča), v naslednji fazi pa je treba vključiti lokalno skupnost

➤ V razvoju podeželja se skupinski pristopi oblikujejo:

- Ozemeljsko definirano (npr. območje vodonosnika, administrativna enota, krajinska enota) ALI
- S povezovanjem akterjev in aktivnosti vzdolž verig dodajanja vrednosti (tj. **vertikalno**) oz. panožno (tj. **horizontalno**)

<https://www.kp-kolpa.si/>

<https://www.disi-po-prekmurju.si/sl/>

Organizacijske oblike skupnega delovanja

➤ Formalizirani pravni subjekti

- Kmetje / upravljavci zemljišč se povezujejo v organizirano in formalizirano pravno osebo (najpogosteje je to zadruga)
- Običajno gre za skupno organiziranje poslovnih procesov (nabava, trženje, tudi predelava in prodaja), lahko pa tudi za upravljanje naravnih virov (npr. območna, rezultatsko naravnana okoljska in podnebna plačila – primer NL)

➤ Neformalno sodelovanje/povezovanje:

- Dejavnosti, ki jih izvaja skupina lastnikov in upravljavcev zemljišč, z vključevanjem lokalnih deležnikov z namenom doseganja skupnih (praviloma nekomercialnih) ciljev;
- Zanje je značilno bolj ohlapno sodelovanje, vendarle pa je pogosto smotrna vzpostavitev skupne pravne osebe (npr. društvo)

Koristi in omejitve skupnega delovanja

➤ Koristi

- Izmenjava znanja in izkušenj (dopolnjevanje – sinergije)
- Možnost kakovostnejšega in stroškovno učinkovitejšega poslovanja (npr. skupne nabave in prodaja, logistika, trženje), razpršitev tveganj
- Možnost učinkovitega reševanja izzivov (problemi, priložnosti), s katerimi se sooča lokalna skupnost
- Zagotavljanje javnih dobrin (oz. ekosistemskih storitev – ekološki vidik)

➤ Omejitve

- Problem neupravičenega okoriščenja („free riding“)
- Visoki transakcijski stroški

Institucionalne značilnosti, ki spodbujajo dolgotrajno sodelovanje

1. Usklajenost interesov

2. Kakovostno upravljanje

3. Jasna in podrobna pravila

porazdelitev nalog/stroškov in participacija pri koristih
verodostojne sankcije v primeru kršenja pravil
dogovorjen način reševanja morebitnih sporov

Pomemben dejavnik uspeha je tudi prisotnost aktivnega povezovalca, „lokalnega heroja“ oz. „moderatorja“ z ustvarjalnostjo in energijo za povezovanje ljudi, ki lahko zagotovi pobudo na terenu za skupno reševanje izzivov in prispeva h krepitvi vzajemnosti

Skupno delovanje na slovenskem podeželju - primeri interesnega oz. panožnega sodelovanja

- Združenje turističnih kmetij Slovenije, <https://www.turisticnekmetje.si/>
- Združenje kmečkih sirarjev Slovenije, <http://www.kmeckisiri.si/sl/o-drustvu> .
- Združenje družinskih vinogradnikov-vinarjev Slovenije, www.zdvvs.si/
- Združenja rejcev ... in združenja pridelovalcev ... čebelarstvo
 - Primer: apiturizem <http://www.apiturizem.si/>
- Združenja rejcev ... in združenja pridelovalcev ...
- Ekološke kmetije: Zveza društev ekoloških kmetov Slovenije <https://www.zdeks.si/o-nas> , številna območna/področna združenja

Hvala za pozornost !

Luka Juvančič

luka.juvancic@bf.uni-lj.si